

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.38>**Я. Костогрив,**кандидат юридичних наук,
перший заступник керівника
Солом'янської окружної прокуратури міста Києва

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ

Вступ. У сучасному світі, на жаль, хабарництво є широко розповсюдженим явищем. Воно викликає серйозні моральні, економічні та політичні занепокоєння, підриває належне врядування, перешкоджає розвитку та спотворює конкуренцію. Воно руйнує правосуддя, підриває права людини і є перешкодою для подолання бідності. Вона також збільшує витрати на ведення бізнесу, вносить невизначеність у комерційні операції, підвищує вартість товарів і послуг, знижує якість товарів і послуг, що може призвести до людських жертв і втрати майна, руйнує довіру до інституцій і перешкоджає ефективному функціонуванню ринків.

Уряди, як ми побачимо, досягли прогресу в боротьбі з хабарництвом завдяки міжнародним угодам, таким як Конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку про боротьбу з хабарництвом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях та Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, а також завдяки національному законодавству. У більшості юрисдикцій участь у хабарництві для фізичних осіб є злочином, і спостерігається зростаюча тенденція до притягнення до відповідальності за хабарництво як організацій, так і фізичних осіб. Тим не менш, одного лише закону недостатньо для вирішення цієї проблеми: корупція – це також глобальне явище, адже за останні два десятиліття значні покращення були

рідкісними, а якщо прогрес і досягається, то лише завдяки безперервній і важкій роботі протягом десятиліть.

Цитуючи Раньєрі Раззанте [1], корупційні дії включають в себе наступні дії (серед інших):

- виплата хабарів (пропонованих або які вимагаються) для отримання державних послуг або ухилення від сплати податків;

- розкрадання та шахрайство з державними послугами, навіть якщо вони не пов'язані з хабарами (наприклад, чиновники можуть красти гроші з інвестиційних фондів);

- непотизм або кумівство для отримання вигоди певною сім'єю або групою;

- купівля впливу та конфлікт інтересів, коли окремі особи користуються своїм становищем в уряді для отримання послуг або особистої вигоди від урядового рішення.

У цьому контексті окремо слід сказати, про клептократію, яка є найбільш екстремальною формою захоплення держави, коли державою керують з метою максимізації особистого багатства її лідерів.

Коли корупційна діяльність поширена і глибоко прихована в державному секторі, вона може мати значні негативні наслідки в інших сферах, включаючи регуляторні та судові функції держави. Окрім витоків коштів, наслідки включають негативний вплив на якість державної політики; марнування талантів і зусиль у приватному секторі, якому відмов-

ляють в економічних доходах і роботах на користь окремих осіб, а фірми займаються непродуктивною діяльністю; стримування економічного зростання [2, с. 291-303].

Існує, по суті, три обґрунтування, які лежать в основі криміналізації корупційної поведінки та боротьби з публічною корупцією загалом, як у внутрішньому, так і в міжнародному контексті:

- необхідність підтримання доброчесності публічної адміністрації та довіри громадян до публічної адміністрації;

- забезпечення належного функціонування публічної адміністрації;

- необхідність забезпечення прозорого функціонування ринку та чесної конкуренції. Звичайно, інтернаціоналізацію боротьби з корупцією слід пояснювати насамперед інтернаціоналізацією самого явища корупції, тобто тим, що дедалі більша кількість корупційних справ пов'язана з іноземним елементом [3].

Так, Міждисциплінарна група з боротьби з корупцією, створена Комітетом міністрів Ради Європи у 1994 році, визначила чотири параметри, які є важливими для розрізнення випадків корупції:

- 1) залучені особи;
- 2) надана послуга;
- 3) неправомірна перевага, яка пропонується;
- 4) обставини, за яких ця перевага пропонується.

Кожен з цих параметрів може включати іноземний елемент, що дозволяє кваліфікувати корупційну справу як міжнародну або транснаціональну [4]. Навіть інтернаціоналізація економіки, яка мала значний вплив на еволюцію та стійкість корупції, не є новою, лише впродовж другої половини 1990-х років міжнародній спільноті вдалося ухвалити міжнародні інструменти для боротьби з корупцією на міжнародному рівні.

На сьогоднішній день існує чотири основні міжнародні антикорупційні

конвенції, а саме: 1) Конвенція про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях (Антикорупційна конвенція, видана Організацією економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР) від 1997 року; 2) Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року та Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 2003 року; 3) Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року; 4) Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC) 2003 року.

Необхідно зауважити, що історія питання корупції у світі зростає лише в останні десятиліття. Запровадження покарань для боротьби з корупцією в суспільному житті бере свій початок у ХІХ столітті, коли французький Кодекс Наполеона 1810 року визнав зловживання державними службовцями своїм службовим становищем серйозним злочином, що підриває довіру суспільства до чесності та неупередженості адміністрації, і вжив заходів, що відповідали потребам держави. Після Французької революції міцно вкоренилася політична ідея про те, що державна влада походить від народу, а отже, повинна використовуватися лише в інтересах народу. Саме ця фундаментальна сучасна демократична політична концепція лежить в основі криміналізації корупції [5 с. 891-892].

У контексті порушеної теми варто зауважити, що починаючи з 1970-х років, питання щодо міжнародної боротьби з корупцією було включено до міжнародного порядку денного. Головним чинником, що вплинув на ці зміни, були Сполучені Штати Америки через внутрішні події, пов'язані з розслідуванням Уотергейтського скандалу. Ця справа висвітлила неоднозначну поведінку видатних політиків і бізнесменів, винних в обміні політичними послугами або маніпулюванні державними закупівлями з сумнівним фінансуванням

політичних кампаній, що викликало презирство громадської думки, але також змусило замислитися над цим питанням. У ході подальших розслідувань було виявлено, що понад 400 американських компаній були причетні до корупційних справ та участі в незаконних платежах іноземним урядам. Докази були доведені до відома Конгресу, який розпочав низку дискусій, що призвели до ухвалення Закону про боротьбу з корупцією за кордоном 1977 року (FCPA), який вперше запровадив корпоративну відповідальність, відповідальність за третіх осіб та екстериторіальність за корупційні правопорушення, тобто компанії та особи можуть бути притягнуті до кримінальної та цивільної відповідальності за корупційні правопорушення, скоєні за кордоном. Хоча залишаються сумніви щодо його успіху у сфері дотримання та правозастосування, FCPA однозначно увійшов у ділову культуру американських компаній, що працюють на міжнародному рівні [6, с. 348-354]. Таким чином, суворість положень FCPA викликала побоювання американських корпорацій щодо можливої втрати бізнесу, оскільки існували відмінності в міжнародному ігровому полі, тому США доклали зусиль для укладення міжнародного антикорупційного договору, змушуючи прийняти мінімальний стандарт криміналізації також і в інших державах.

Так, переговори розпочалися в Економічній і соціальній раді ООН, але різні цілі та постійний контраст між Північчю і Півднем земної кулі призвели до провалу дебатів. Зокрема, «Північні держави» наполягали на прийнятті конвенції, яка б засуджувала пропозицію хабарів транснаціональними компаніями; «держави, що розвиваються», навпаки, наполягали на одночасному прийнятті кодексу поведінки для цих корпорацій. Перші відмовилися від цієї умови, і переговори були припинені. Лише у 2003 році ООН нарешті прийняла

Конвенцію проти корупції (UNCAC).

Першою міжнародною організацією, яка прийняла зобов'язуючий міжнародний інструмент у боротьбі з корупцією, була Організація американських держав (ОАД), Міжамериканська конвенція проти корупції 1996 року, яка зосереджується як на внутрішніх, так і на транснаціональних випадках хабарництва. Конвенція ратифікована 23 державами і, окрім зобов'язання забезпечити ефективне звинувачення в корупції, передбачає низку превентивних заходів і встановлює правила щодо юрисдикції, такі як екстрадиція та міжнародна допомога, а також співробітництво в боротьбі з корупцією, включаючи співробітництво у сфері виявлення, арешту та конфіскації доходів від корупції [7].

У 1997 році Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) підписала Конвенцію про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб при здійсненні міжнародних комерційних операцій, яка вперше запровадила глобальні антикорупційні заходи, засновані на механізмі моніторингу та підтримки держав-членів [8].

Як видно з назви, сфера її застосування обмежена активною корупцією іноземних посадових осіб, отже, конвенція не стосується пасивної корупції з боку іноземних державних службовців, а також корупції у суто внутрішній ситуації. Така обмежена сфера застосування є відображенням, з одного боку, компетенції міжнародної організації, під егідою якої була розроблена конвенція – Організації економічного співробітництва та розвитку, а з іншого – антикорупційного законодавства найвідомішої держави-члена ОЕСР, Сполучених Штатів Америки, з якого вона була безпосередньо натхненна.

Конвенція запровадила глибоко інноваційні положення, які є обов'язковими для виконання державами-членами (навіть тими, що не є членами ОЕСР) за умови їх ратифікації.

Механізм перевірки зосереджується на інструменті «експертної оцінки»: перший етап полягає в загальній оцінці ступеня адаптації національного законодавства до Конвенції; другий – в оцінці експертів ОЕСР щодо ефективного застосування Угоди в країні, яка перевіряється, з точки зору законодавчої, адміністративної та регуляторної політики. Робота ОЕСР по боротьбі з міжнародною корупцією продовжується моніторингом виконання рекомендацій. Важливо підкреслити, що Конвенція ОЕСР та пов'язані з нею імплементаційні правила, в тому числі кримінальні, видані державами-членами, не обмежуються переслідуванням корупції посадових осіб з інших держав-членів, а поширюються, без обмежень взаємності, на корупцію публічних посадових осіб будь-якої країни світу. Таким чином, корупційний акт вважається злочинним, що карається в Італії, незалежно від громадянства корупціонера та держави або міжнародної організації, до якої він належить [9].

Зі свого боку, Європейський Союз (ЄС) отримав вигоду від цього міжнародного антикорупційного руху і поступово посилює заходи боротьби з шахрайством, спрямовані проти економічних інтересів ЄС. Ця потреба очевидна, оскільки корупція та низькі темпи інклюзивного зростання взаємно підсилюють один одного, боротьба з корупцією має ключове значення для того, щоб структурні реформи були стійкими. Тому Союз продовжував розробляти ініціативи щодо захисту внутрішнього ринку, включаючи антикорупційні пропозиції, боротьбу з організованою злочинністю, заходи з протидії відмиванню грошей тощо [10].

У 1999 році Рада Європи, інституція, яка працює задля розвитку та підтримки плюралістичної демократії, прав людини та верховенства права, взяла на себе ініціативу у боротьбі з корупцією, оскільки вона становить загрозу самим основам цих ключових

цінностей. Її міждисциплінарний підхід базується на трьох взаємопов'язаних елементах:

1) встановлення європейських норм і стандартів: Таких, як правові інструменти для криміналізації корупції в державному і приватному секторах, відповідальності і компенсації за шкоду, заподіяну корупцією, поведінки державних службовців і фінансування політичних партій, що підвищує здатність держав боротися з корупцією як на національному, так і на міжнародному рівні;

2) моніторинг дотримання стандартів, покладений на Групу держав проти корупції (GRECO), яка також контролює дотримання Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією і Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією;

3) розбудова потенціалу, що пропонується окремим особам, країнам та регіонам за допомогою програм технічного співробітництва [1].

Крім того, на законодавчому рівні Рада Європи схвалила два інструменти: Протокол до Конвенції про захист фінансових інтересів Співтовариств («Протокол ЄС про корупцію») та дві Конвенції про корупцію («Конвенція ЄС про корупцію»). Перший Протокол до Конвенції, прийнятий у 1996 році, розрізняє «активну» і «пасивну» корупцію державних службовців (як на національному рівні, так і на рівні ЄС), підкреслює важливість співпраці між державами і гармонізує покарання за корупційні правопорушення, наділяючи Європейський суд справедливості (ЄСП) юрисдикцією тлумачення. Таким чином, вона дозволяє національним судам у разі виникнення сумнівів щодо тлумачення Конвенції та протоколів до неї звертатися до Суду Європейського Союзу за попередніми рішеннями (Акт Ради ЄС 1996 року).

А Конвенції ЄС по боротьбі з корупцією, відповідно з цивільного та кримінального права, були ратифіковані паралельно з Протоколом ЄС

вові системи. Розглянуто приклади успішних антикорупційних ініціатив, реалізованих різними країнами за підтримки міжнародних організацій. Проаналізовано основні перешкоди та труднощі, з якими стикаються держави при адаптації своїх правових систем до міжнародних вимог, а також пропонуються можливі шляхи їх подолання.

Стаття підкреслює важливість міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією та роль міжурядових організацій, громадянського суспільства та приватного сектору у формуванні глобального антикорупційного порядку денного.

Ключові слова: міжнародно-правові інструменти, боротьба з корупцією, соціальна справедливість, демократичні принципи, трудові відносини, трудова функція, економічний розвиток.

Kostohryz Ya. International legal fight against corruption: some issues

The article analyzes the international legal aspects of the fight against corruption, in particular, the main international instruments regulating this area and their impact on national anti-corruption programs. Corruption is a serious obstacle to social and economic development, undermining trust in government institutions and creating an unfavorable environment for business and investment. In the context of globalization, the fight against corruption requires coordination of efforts at the international level, which requires the development of effective legal mechanisms.

The author analyzes the provisions of the Convention against Corruption relating to preventive measures, criminalization of corruption, international cooperation and asset recovery. The role of the United Nations in promoting the implementation of the

Convention and supporting countries in implementing national anti-corruption programs is highlighted.

The article also examines other international instruments, such as the Council of Europe Convention on Criminal Law on Corruption, the OECD Declaration on International Business Anti-Corruption, and regional anti-corruption agreements. The author analyzes the interaction between various international and regional instruments, their common and distinctive features, as well as the challenges that arise in the process of their implementation at the national level.

Particular attention is paid to the practical aspects of implementing international anti-corruption standards in national legal systems. Examples of successful anti-corruption initiatives implemented by different countries with the support of international organizations are considered. The author analyzes the main obstacles and difficulties faced by states in adapting their legal systems to international requirements, and suggests possible ways to overcome them.

The article emphasizes the importance of international cooperation in the fight against corruption and the role of intergovernmental organizations, civil society and the private sector in shaping the global anti-corruption agenda.

Key words: international legal instruments, fight against corruption, social justice, democratic principles, labor relations, labor function, economic development.

Література

1. Ranieri Razzante *The Fight Against Corruption*. University of Bologna, Italy. 2020. URL: <https://www.adrioninterreg.eu/wp-content/uploads/2019/11/The-Fight-Against-Corruption.pdf>.
2. Krueger, O. A. *The Political Economy of the Rent-Seeking Society*. *The American Economic Review*. 1974. № 64(3). pp. 67-87.

3. *International Monetary Fund. Fiscal Monitor International Monetary Fund. Curbing Corruption. IMF. (2019).*
4. *Jaeger, M. Action internationale contre la corruption– Le groupe multidisciplinaire sur la corruption du Conseil de l'Europe (GMC). In Corruption de fonctionnaires et fraude européenne. Antwerp: Maklu. 1988.*
5. *Stessens, G. The international fight against corruption'. General report. Revue internationale de droit penal. 2001. № 72(3).*
6. *Posadas, A. Combating corruption under international law. Duke Journal of Comparative & International Law. 2000.*
7. *Organization of American States. Inter-American Convention Against Corruption (B-58). OAS Central Authorities. 1996.*
8. *Organisation for Economic Co-Operation and Development. Convention on combating bribery of foreign public officials in international business transactions. OECD. 1997.*
9. *Organisation for Economic Co-Operation and Development. Corruption A glossary of international criminal standards. OECD. 2007.*
10. *European Semester Thematic Factsheet. Fight Against Corruption. European Commission. 2017.*
11. *Posadas, A. Combating corruption under international law. Duke Journal of Comparative & International Law. 2000.*

